

coincidano. Noi in Italia, più o meno, sappiamo che quasi tutto quello che c'è tra le Alpi e il mare è italiano.

Nell'area balcanico-danubiana non è così. I confini sono stati spostati molte volte nella storia, i popoli sono stati rimescolati, e allora bisogna che s'impari a vivere insieme, lo stesso spazio geografico deve poter dare libertà a molte nazioni e quindi dobbiamo imparare a distinguere i diritti delle nazioni dallo stato nazionale. C'è un discorso bellissimo di Giovanni Paolo II, tenuto non a caso credo proprio a Lublino, sulla sovranità della nazione attraverso la cultura. Dovremmo cominciare a ragionare in questo senso, perché è vero che c'è una comunità che unisce tutti gli uomini di una nazione, ma non è detto che questi siano riuniti tutti dentro i confini dello stesso stato. Dobbiamo imparare a pensare alla nazione in rapporto con altri. Il rapporto con l'Austria, con la Francia, con la Gran Bretagna è costitutivo della mia identità di italiano, ma anche il loro rapporto con l'Italia è costitutivo della loro identità nazionale. Quanto più impariamo a capire questo, che ogni nazione vive nel rapporto con le altre nazioni, tanto più diventiamo europei. Sarebbe pensabile Shakespeare senza i grandi prestiti della cultura elisabetiana dall'Italia? Sarebbe molto difficile da immaginare.

Come si è caratterizzata la presidenza italiana sotto il profilo della cultura e della politica culturale in questi paesi?

Abbiamo bisogno di un'industria culturale europea, per esempio abbiamo bisogno di un cinema europeo, e, per fare questo, abbiamo bisogno di una coordinazione assai più grande tra di noi.

Il mercato cinematografico europeo è potenzialmente il più grande del mondo. In realtà non esiste, perché l'ostacolo linguistico e la mancanza di un perno forte, come Hollywood negli Stati Uniti, fa in modo che questo non si realizzi. Noi stiamo pensando di costituire alcuni strumenti che sostengano questo. Il primo tema è il tema del doppiaggio. Stiamo cercando di fare l'accademia del doppiaggio. Se facciamo dei buoni accordi sul doppiaggio, se incentiviamo una adeguata professionalità del doppiaggio perché, mi consenta un momento di orgoglio nazionale, i migliori sono gli italiani, otterremo buoni risultati. Non è facile doppiare, non basta leggere un testo e ripetere le stesse parole, ci sono tante cose. Bisogna intanto studiare i tempi della battuta, in modo che i tempi della battuta dell'altra lingua si sovrappongano a quelli della battuta della lingua originale e anche i movimenti labiali, in modo che sembri che a parlare sia l'altro. Bisogna diffondere la professionalità del doppiaggio. L'accordo sul doppiaggio è quello che crea lo spazio comune cinematografico europeo, che a quel punto diventa uno spazio di grandissimo rilievo, più grande di quello americano, che può includere quello americano, perché con l'inglese si approda anche negli Stati Uniti.

lag erösebb országokkal, a németekkel, a franciákkal, és az olaszokkal. Én példának mindig Olaszországra hivatkozom. A választásunk a demokratikus piacra esett, ahol mindenki ott vásárol, ott dolgozza fel a nyersanyagot és ott ad el, ahol akar. E rendszer velünk együtt nőtt fel.

Olaszország a leggazényebb ország volt, mára utolérte jóléti szempontból a jóval fejlettebb Nagy-Britanniát és Franciaországot. A saját maguk kezdeményezte háború vesztes országai, Németország és Olaszország ismét felemelkedtek és utolérték a háborúban nyertes országokat, a közös piacnak Monnet-től származó ötletével. Talán jobb lett volna a kultúrával kezdeni, de a gazdasággal történő kezdés sem ment olyan rosszul.

Talán fontos példa lehet Írország ezeknek az országoknak.

Igen, Írország, Spanyolország, Görögország; ezeknek az országoknak hinniük kell abban, hogy sikeresek lesznek. A demokratikus piac nem akármilyen piac; egy olyan piac, amely mindenkinek megadja a lehetőséget a belépésre. Vannak olyan piacok is, amelyek egyeseknek teljes állampolgári és mozgási jogot, míg másoknak csak korlátozott jogokat adnak. Akinek csak korlátozottak a jogai, az természetesen veszít a versenyben.

Aztán itt van az identitás kérdése.

Ebben a kérdésben nagyon érthetően kell kifejezni magunkat. A mai világ a globalizáció világa. Az egyes európai országok nem képesek egyedül megvédeni az identitásukat a globalizáció kerekein belül. Együtt képesek vagyunk rá, mert nem egy nemzeti identitásokról független európai identitást védünk, hanem egy olyan európai identitást, amely a nemzeti identitások konvergenciájának eredménye, és ez megengedi a nemzeti identitásoknak, hogy megővjék saját magukat, hogy megővjék saját eredeti területeiket. Ez azonban egyet jelent az agresszív nacionalizmusról való lemondással.

Ha ezeknek az országoknak a történetét vizsgáljuk, az országok megnevezése nélkül látjuk, hogy egyes nemzetek dicsősége gyakran egybeesik más nemzetek megalázásával, illetve leigázásával. Ez pedig nem helyes, különösen ebben a dunai-balkáni térségben. A történelem folyamán az egyes népek annyira keveredtek, hogy egyik nép sem tudta úgy meghúzni a határait, hogy azon belül legyen egész nemzeti közössége, és így a nemzet és az állam egy helyen összpontosuljon. Mi Olaszországban többé-kevésbé tudjuk, hogy az Alpok és a tenger között minden olasz.

A dunai-balkáni térségben nem ez a helyzet. A határok a történelem során többször áthelyeződtek, a népek keveredtek, ezért meg kellett tanulniuk egymással élni. Ugyanannak a földrajzi területnek sok nemzet számára kellett szabadságot biztosítani, és ezért meg kellett tanulniuk megkülönböztetni egyes nemzetiségek érdekeit a nemzeti állam érdekeitől. II. János Pál nagyon szép beszédet mondott – ha jól emlékszem – Lublinban, a nemzetek kultúráján keresztül gyakorolt szuverenitásáról. Ezen az alapon kell elkezdni gondolkodni, mert igaz, hogy létezik egy közösség, amely egyesíti egy nemzet minden emberét, de ez nem jelenti azt, hogy ezek egy állam határain belül találhatóak. Meg kell tanulnunk a nemzetre más nemzetekkel - Ausztriával, Franciaországgal, Nagy-Britanniával - való viszonyában gondolni - ez az én olasz identitásom alkotórésze, s valamennyi ország Olaszországgal való kapcsolata része nemzeti identitásunknak. Minél jobban megtanuljuk megérteni, hogy minden nemzet másokkal kapcsolatban létezik, annál inkább európaivá válunk. Elképzelhető lenne Shakespeare az Erzsébet-kori olaszországi kultúrából merített elemek nélkül? Azt hiszem, nagyon nehezen.

Mi jellemzi az olaszok uniós elnökségének kulturális és kulturpolitikai körvonalait ezekben az országokban?

Szükségünk van egy európai kulturális iparra, egy európai filmművészre és mindezek előtt egy nagyon jó egymás közti koordinációra.

Az európai filmes piac potenciálisan a legnagyobb a világon. Gyakorlatilag nem létezik, mert a nyelvi nehézségek és az Egye-